

01/18

Prostředky nemocenského pojištění

Kontrolní akce byla zařazena do plánu kontrolní činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu (dále jen „NKÚ“) na rok 2001 pod číslem 01/18. Kontrolní akci řídil a kontrolní závěr vypracoval člen NKÚ JUDr. Jan Holeček.

Cílem kontroly bylo ověřit správnost postupu vybraných organizací a orgánů sociálního zabezpečení při výběru a poskytování dávek nemocenského pojištění.

Kontrolu provedly skupiny kontrolujících NKÚ z územních odborů severovýchodní Čechy, severozápadní Čechy, jižní Čechy, jižní Morava a severní Morava v době od dubna do října 2001.

Kontrolovanými osobami byly:

A. Česká správa sociálního zabezpečení včetně detašovaných pracovišť v Hradci Králové, Ústí nad Labem, Českých Budějovicích, Brně, Ostravě a okresní správy sociálního zabezpečení v Hradci Králové, Trutnově, Děčíně, Litoměřicích, České Lípě, Jablonci nad Nisou, Liberci, Mostě, Teplicích, Pelhřimově, Táboře, Brně-městě, Brně-venkově, Ostravě a Frýdku-Místku;

B. vybrané organizace:

Voseček – VOS, s. r. o., Hradec Králové, bří Štefanů 499, PSČ: 500 03; ZVU POTEZ a. s., Hradec Králové, Pražská ulice 322, PSČ: 501 47; CST Metall spol. s r. o., Hostinné, Podháj 331, PSČ: 543 71; TIBA, a. s., Dvůr Králové nad Labem, Dobrovského 338; Československá plavba labská, a. s., Děčín I, Karla Čapka 211/1; DESTA-CZ, a. s., Děčín V, Ústecká 20; SEZAM INT., spol. s r. o., Ústí nad Labem, Raisova 22, PSČ: 400 03; Zlatý klas a. s., Mšené Lázně, Hlavní 129; Grafostroj a. s., Cvikov, Tovární 417; Nemocnice s poliklinikou Česká Lípa, Purkyňova 1849, Česká Lípa, 470 01; Továrny textilních potřeb – ELITEX, a. s., Jablonec nad Nisou, Vedlejší 21, PSČ: 466 04; METAFORM spol. s r. o., Jablonec nad Nisou, Janovská 4475/7a, PSČ: 466 05; LITES, a. s., Liberec, Kateřinská 235, PSČ: 460 14; Slévárna Liberec, a. s., Liberec 10, Domky 35, PSČ: 460 10; Báňské stavby Most, a. s., Most, Budovatelů 2957; JOVA, podnikatel Václav Hlaváč, místo podnikání Lom u Mostu; TESAS – Teplická strojírna, a. s., Teplice, Hřbitovní 723; Duchcovská obchodní společnost vrtný a geologický průzkum, s. r. o., Osek u Duchcova, Sokolská 288; SUKNO TEXTIL a. s., Humpolec, Lnářská 872, PSČ: 396 28, okres: Pelhřimov; ANTONÍN RÜCKL A SYNOVÉ s. r. o. SKLÁRNA VČELNIČKA, Včelnička 44, 394 70 Kamenice nad Lipou; Stavitelství Cimburek, společnost s ručením omezeným, Tábor, Chýnovská 533, PSČ: 390 01; Zemědělské obchodní družstvo Jedlany, Chotoviny; Zbrojovka Brno a. s., Brno, Lazaretní 7; Slévárna Zetor, a. s., Brno, Trnkova 111, PSČ: 632 00, okres: Brno-město; Pojihlaví, a. s., Němčičky 90; SEPO MODŘICE, spol. s r. o., Modřice, Brněnská 404, PSČ: 664 42; VÍTKOVICE, a. s., Ostrava-Vítkovice, Ruská 101; NOVÁ HUŤ, a. s., Ostrava-Kunčice, Vratimov-

ská 689; FERRUM a. s., Frýdlant nad Ostravicí; VÁLCOVNY PLECHU, a. s., Frýdek-Místek, Křížkova 1377.

Kontrolovaným obdobím byly roky 1999 a 2000, v případě věcných souvislostí i roky předchozí.

Námítky proti kontrolnímu protokolu, které podala organizace LITES, a. s., Liberec byly vypořádány vedoucí skupiny kontrolujících rozhodnutím o námítkách. Odvolání proti rozhodnutí o námítkách nebylo podáno.

K o l e g i u m NKÚ na svém XXIII. zasedání, konaném dne 17. prosince 2001,

s c h v á l i l o usnesením č. 6/XXIII/2001
k o n t r o l n í z á v ě r v tomto znění:

I. Úvod

Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“) byla v kontrolovaném období samostatnou rozpočtovou organizací v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“). Byla zřízena dnem 1. 9. 1990 zákonem č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky o sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. S účinností od 1. 1. 2001 je v souladu s ustanovením § 3 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, organizační složkou státu.

Kontrolovanou oblast upravují zejména následující právní předpisy:

- zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Poznámka: Ustanovení právních předpisů citovaná v tomto kontrolním závěru jsou uváděna ve znění platném pro kontrolované období.

Podle zákona č. 582/1991 Sb. je ČSSZ orgánem státní správy pro provádění sociálního zabezpečení, vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení (důchodového pojištění a nemocenského pojištění) a lékařské posudkové služby.

Organizační strukturu ČSSZ tvoří:

- ústředí,
- 7 organizačních jednotek, tj. detašovaných pracovišť ČSSZ (dále jen „DP ČSSZ“),
- 76 územních organizačních složek, tj. okresních správ sociálního zabezpečení (dále jen „OSSZ“),

– Pražská správa sociálního zabezpečení (dále jen „PSSZ“), která má 13 územních pracovišť na území hlavního města Prahy.

Pojistné na nemocenské pojištění, které je příjmem státního rozpočtu, není vybíráno samostatně, ale je ve smyslu § 1 zákona č. 589/1992 Sb. zahrnuto do pojistného na sociální zabezpečení.

Pojistné na sociální zabezpečení (dále jen „pojistné“) zahrnuje dle zákona č. 589/1992 Sb. pojistné na důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Výše pojistného je stanovena procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období. Sazby jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 – Přehled sazeb pojistného

(v %)

	Zaměstnanec	Zaměstnavatel	Osoby samostatně výdělečně činné
Nemocenské pojištění	1,1	3,3	4,4
Důchodové pojištění	6,5	19,5	26,0
Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	0,4	3,2	3,6
Pojistné celkem	8,0	26,0	34,0

Účast na nemocenském pojištění při splnění stanovených podmínek vzniká ze zákona a je mimo osob samostatně výdělečně činných povinná.

Účelem nemocenského pojištění je zabezpečit výdělečně činné osoby peněžitými dávkami v době nepřítomnosti v práci z důvodu nemoci a mateřství. Poskytují se z něho čtyři dávky: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Organizace (nad 25 zaměstnanců) odvádějí příslušným DP ČSSZ a PSSZ rozdíl mezi pojistným za zaměstnance i za zaměstnavatele a úhrnem zúčtovaných dávek nemocenského pojištění svým zaměstnancům. DP ČSSZ a PSSZ převádějí vždy po uzavření měsíce příslušnou část přijatých finančních prostředků na samostatný účet státního rozpočtu pro důchodové pojištění.

Malé organizace (do 25 zaměstnanců) a osoby samostatně výdělečně činné (dále jen „OSVČ“) odvádějí pojistné příslušným OSSZ. V kontrolovaném období OSSZ přijaté finanční prostředky třikrát měsíčně převáděly na účty příslušného DP ČSSZ a PSSZ. Od roku 2001 tyto převody OSSZ provádí průběžně do třech pracovních dnů. Výplaty dávek nemocenského pojištění pojištěncům z malých organizací a OSVČ zajišťují OSSZ.

II. Skutečnosti zjištěné při kontrole

A. ČSSZ

Ke dni 31. 12. 2000 ČSSZ evidovala 28 613 organizací a 215 998 malých organizací. K tomuto datu bylo dobrovolně pojištěno 308 499 OSVČ. V evidenci používá ČSSZ u fyzických osob rodné číslo, u všech organizací osmičíslné číslo, tzv. variabilní symbol.

V tabulce č. 2 je uvedeno celoroční výše výběru pojistného v letech 1998 až 2000.

Tabulka č. 2 – Výběr pojistného

(v tis. Kč)

	1998	1999	2000
Nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	46 213 719	47 571 891	50 201 944
Důchodové pojištění	151 916 015	156 981 392	165 511 919
Výběr pojistného celkem	198 129 734	204 553 283	215 713 863

Hodnoty uvedené v tabulce č. 2 zahrnují veškerý příjem ČSSZ z pojistného. V tomto příjmu je obsažena úhrada vlastního pojištění, úhrada přírážek k tomuto pojištění, penále a pokut předepsaných ČSSZ plátcům po-

jistného při neplnění povinností stanovených v zákoně č. 589/1992 Sb. a v souvisejících předpisech.

V tabulce č. 3 je uvedena celoroční hodnota předpisu pojistného, přírážky k němu, penále a pokuty v letech 1998 až 2000.

Tabulka č. 3 – Předpis pojistného, přírážek, penále a pokut

(v tis. Kč)

	1998	1999	2000
Pojistné	199 726 104	207 534 380	216 410 957
Přírážka k pojistnému	3 117	2 313	5 223
Penále	5 473 229	6 188 792	5 708 073
Pokuty	51 776	47 647	74 586
Celkem	205 254 226	213 773 132	222 198 839

Sazby penále a povinnost jeho platby jsou uvedeny v § 20 zákona č. 589/1992 Sb. Penále se poprvé platí za kalendářní den, který bezprostředně následuje po dni splatnosti pojistného. Naposledy se platí za den, ve kterém bylo zapláceno. Organizace nebo malá organizace neplatí penále za dobu, po kterou již není ani organizací ani malou organizací, výpočet jeho výše u malé organizace končí ke dni odhlášení posledního zaměstnance, u organizace ke dni odhlášení. Penalizace dlužníků v souladu s dosud platnou legislativou probíhá i po vstupu plátce pojistného do likvidace nebo prohlášení konkursního či vyrovnávacího řízení na jeho majetek. Byly zjištěny případy nárůstu penále po prohlášení konkursu až o 100 %.

MPSV zmocnilo na základě ustanovení § 104ch odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb. vyhláškou č. 161/1998 Sb., o promíjení penále správami sociálního zabezpečení, orgány

sociálního zabezpečení k promíjení penále. V § 1 odst. 1 stanovilo, že OSSZ mohou z důvodu odstranění tvrdosti zákona zcela nebo částečně prominout penále, jehož výše nepřesahuje 20 000 Kč, a v odst. 2 stanovilo, že ČSSZ může obdobně prominout penále, jehož výše přesahuje 20 000 Kč, avšak nepřesahuje 500 000 Kč. V § 2 stanovilo podmínky pro prominutí penále, kde mimo jiné jako jednu z podmínek uvedlo zaplacení dlužného pojistného.

MPSV se při promíjení penále řídí § 104ch odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., ve kterém je stanovena možnost jeho prominutí bez dalších podmínek. Byly zjištěny případy, že MPSV penále prominulo, přestože příslušná OSSZ jeho prominutí nedoporučila.

V tabulce č. 4 je uvedena výše pohledávek za jednotlivými skupinami plátců ke dni 31. 12. v letech 1998, 1999 a 2000.

Tabulka č. 4 – Pohledávky

(v tis. Kč)

	1998	1999	2000
Za organizacemi	19 898 196	22 367 841	22 226 196
Za malými organizacemi	17 458 615	23 697 100	29 951 532
Za OSVČ	2 497 342	3 061 696	3 671 902
Celkem	39 854 153	49 126 637	55 849 630

Při vymáhání pohledávek mimo správního a soudního výkonu rozhodnutí ČSSZ předkládá orgánům činným v trestním řízení na organizace, které dlouhodobě neplní své povinnosti, návrhy na zahájení trestního stíhání. Byl zjištěn i případ, kdy OSSZ v Teplicích zpracovala dne 26. 10. 1998 návrh na zahájení trestního stíhání u jedné organizace, jejíž dluh na pojistném činil 3 538 651 Kč. Trestní stíhání bylo zastaveno dne 28. 3. 2000 s přihlédnutím k ustanovení § 147a trestního zákona a § 172 odst. 1 písm. f) trestního řádu, kdy „trestnost neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku za-

městnanosti (§ 147) zaniká, jestliže pachatel svou povinnost splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek“. Z dokladů, které předložila OSSZ v Teplicích při kontrole, vyplývá, že v době zastavení trestního stíhání činila pohledávka za uvedenou organizací 10 439 483 Kč. Na kontě této organizace má OSSZ v Teplicích přitom v roce 2000 zaučtován pouze jediný příjem ze dne 7. 4., a to ve výši 3,10 Kč (tři koruny deset haléřů), jako platbu z vystaveného výkazu nedoplatků.

V tabulce č. 5 je uvedena výše dávek nemocenského pojištění vyplacených v letech 1998 až 2000.

Tabulka č. 5 – Dávky nemocenského pojištění

(v tis. Kč)

	1998	1999	2000
Nemocenské	15 733 095	16 434 063	23 653 095
Podpora při ošetřování člena rodiny	765 652	696 259	784 704
Vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství	2 027 694	5 728	7 797
Peněžité pomoci v mateřství	6 822	2 151 124	2 759 569
Celkem	18 533 263	19 287 174	27 205 165

Hlavní příčinou meziročního zvýšení výdajů na nemocenské je zvýšení částek při redukci vyměřovacího základu pro stanovení výše nemocenského. V kontrolovaném období byly provedeny dvě změny těchto částek – ke dni 1. 10. 1999 a ke dni 1. 1. 2000. Při hrubé měsíční mzdě 12 000 Kč bylo měsíční nemocenské do 30. 9. 1999 ve výši 5 766 Kč, ve 4. čtvrtletí tohoto roku 8 091 Kč a v roce 2000 ve výši 8 370 Kč (mezi prosincem 1999 a lednem 2000 nárůst na 103,4 %; mezi lednem 1999 a lednem 2000 nárůst na 145,2 %).

Organizačním článkem ČSSZ je lékařská posudková služba a na OSSZ oddělení dozoru, které kontrolují dodržování léčebného režimu práce neschopnými občany. V celé České republice vykonávalo v roce 2000 dozor 171 zaměstnanců, někteří na částečný úvazek. Jejich počet od roku 1997 postupně klesal (index 0,882). V roce 2000 bylo v celé ČR ukončeno 4 040 986 pracovních neschopností, ke dni 31. 12. 2000 ČSSZ evidovala celkem 4 778 579 pojištěnců. Zaměstnanci oddělení dozoru OSSZ provedli 312 189 kontrol dodržování léčebného režimu,

tj. 7,7 % z celkového počtu ukončených pracovních neschopností. Při kontrolách zjistili 58 659 případů porušení léčebného režimu a následně jich 12 799 ověřili. V roce 2000 ČSSZ provedla pouze 7 591 postihů. Z výše uvedených údajů vyplývá, že v průběhu roku 2000 připadá na 1 000 pojištěnců cca 846 ukončených pracovních neschopností a na 1 000 ukončených pracovních neschopností byl proveden postih pro porušení léčebného režimu pouze u 1,9 pojištěnce.

V následujícím textu jsou uvedeny příklady, ve kterých DP ČSSZ a OSSZ nedodržely obecně závazné právní předpisy (a v některých případech nepostupovaly ani v souladu s vnitřními pokyny ČSSZ vydanými k zabezpečení požadavků z nich vyplývajících), a to zejména:

1. vyhlášku č. 205/1991 Sb., o hospodaření s rozpočtovými prostředky státního rozpočtu České republiky a o finančním hospodaření rozpočtových a příspěvkových organizací, v ustanovení § 30 odst. 2, kde je mj. uvedeno:

„Organizace hospodařící s rozpočtovými prostředky je povinna při plnění rozpočtu dbát, aby dosahovala maximálních příjmů ...“

DP ČSSZ v Ústí nad Labem nedbalo o dosažení maximálních příjmů, neboť u čtyř organizací, které nezaplatily pojistné ve stanovené lhůtě, nerozhodlo včas o pohledávkách v celkové částce 1 034 292 Kč. Tyto pohledávky pak musely být v letech 1999 až 2001 odepsány, protože po výmazu organizací z obchodního rejstříku již nebylo možné dlužné penále vymáhat.

OSSZ v Liberci nedbala o dosažení maximálních příjmů, neboť neučinila všechny kroky k včasnému vymožení nedoplatků. U sedmi organizací zahájila soudní nebo správní výkon rozhodnutí 20 až 38 měsíců po vydání výkazu nedoplatků. Úhrnná částka v zahájených výkonech rozhodnutí u uvedených organizací činila 3 171 876 Kč, u pěti z nich (na celkovou částku ve výši 1 799 045 Kč) zahájila OSSZ v Liberci výkony rozhodnutí až v průběhu kontroly NKÚ;

2. zákon č. 582/1991 Sb.

2.1 v ustanovení § 6 odst. 4 písm. a) bod 10, kde je mj. uvedeno:

„Okresní správy sociálního zabezpečení a) rozhodují...“

10. o pokutách za nesplnění povinností organizací ... v sociálním zabezpečení, ...“

Povinnosti organizací jsou stanoveny např. v ustanovení § 33 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., kde je mj. uvedeno:

„Malá organizace je povinna přihlásit u okresní správy sociálního zabezpečení ... na předepsaném tiskopise svého zaměstnance k pojištění do 8 dnů ode dne jeho vstupu do zaměstnání.“

O uložení pokuty malým organizacím nerozhodly např. OSSZ v Jablonci nad Nisou u tří organizací a OSSZ v České Lípě u dvou organizací, přestože přihlásily své zaměstnance k pojištění 14 až 45 dnů po jejich vstupu do zaměstnání;

2.2 v ustanovení § 6 odst. 4 písm. h), kde je mj. uvedeno:

„Okresní správy sociálního zabezpečení...“

h) vedou potřebnou statistiku a účetní evidenci předepsanou v sociálním zabezpečení, ...“

Pro postup při začlenění subjektů do samostatné a oddělené účetní evidence tzv. nedosažitelných organizací vydala ČSSZ dne 21. 3. 1995 metodický pokyn č. 1/95, č. j.: ČSSZ-830-6012-12.1.1995 – Provádění kontrolní činnosti v organizacích a malých organizacích v oblasti nemocenského pojištění a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, následně vydala doplňky č. 1 až 3 (dále jen „metodický pokyn č. 1/95“).

V metodickém pokynu č. 1/95 kapitola V. (Příprava na kontrolu) bod 4a) je mj. uvedeno:

„Evidence nedosažitelných subjektů (malých organizací)“

Jestliže po dobu jednoho roku od prvního vyrozumění kontrolovaného subjektu ... bylo uskutečnění kontroly neúspěšné ..., začlení se tento subjekt do samostatné a oddělené evidence tzv. nedosažitelných organizací nebo malých organizací. ...

U subjektů vedených v této evidenci, u kterých nebyl proveden výmaz z obchodního rejstříku, se minimálně jednou za rok po zaevidování provádí další šetření, příp. vyrozumění k provedení kontroly. Záznam o této skutečnosti se zakládá do protokolu evidovaných nedosažitelných subjektů.“

V souladu s citovaným textem metodického pokynu nepostupovala např. OSSZ v Litoměřicích, neboť v roce 1999, po uplynutí stanovené lhůty jednoho roku, nezačlenila do evidence nedosažitelných subjektů sedm subjektů, které nereagovaly na opakované doporučené zaslání pozvánky ke kontrole, a ponechala je až do období listopad – prosinec 2000 v běžné evidenci.

V souladu s citovaným textem metodického pokynu rovněž nepostupovala např. OSSZ v Děčíně, která u tří organizací po jejich zařazení do evidence nedosažitelných subjektů provedla další šetření po 17 až 19 měsících;

2.3 v ustanovení § 6 odst. 4 písm. o) bod 2, kde je mj. uvedeno:

„Okresní správy sociálního zabezpečení ...“

o) kontrolují...“

2. provádění nemocenského pojištění a hospodaření s jeho prostředky v organizacích, v nichž se vyplácejí dávky nemocenského pojištění, ...“

Postup při této kontrolní činnosti stanovila ČSSZ v metodickém pokynu č. 1/95 kapitola IV. (Řízení kontrolní činnosti) bod 2 písm. a) a c), kde je mj. uvedeno:

„Neplánované kontroly

Tyto kontroly mají zpravidla kratší lhůtu k jejich provedení, než je období dvouleté, a jedná se zejména o kontroly:

„a) při zániku kontrolovaného subjektu. Lhůta k provedení kontroly se stanoví s ohledem na termín likvidace kontrolovaného subjektu. V protokolu o kontrole se označují jako ‚likvidační‘, ...

c) mimořádné kontroly, které se provádí: ...

– u nově vzniklých subjektů se kontrola provede do jednoho roku od jejich vzniku, ...“

Termín kontroly u zaniklých subjektů nedodržely např. OSSZ v Litoměřicích, která dvěma organizacím nestanovila lhůtu pro provedení kontroly s ohledem na termín likvidace a k likvidační kontrole je vyzvala za více než 12, resp. 16 měsíců po zániku, a OSSZ v Děčíně, která neprovedla u dvou organizací kontrolu 17, resp. 14 měsíců po zániku; dvěma organizacím zaslala oznámení o provedení likvidační kontroly 13, resp. 14 měsíců po zániku.

Stanovený termín kontroly u nově vzniklých subjektů nedodržely např. OSSZ v Jablonci nad Nisou, která u šesti organizací provedla kontrolu ve lhůtě 22 až 24 měsíců a OSSZ v Teplicích, která u osmnácti organizací provedla kontrolu ve lhůtě 13 až 15 měsíců. OSSZ v Litoměřicích jedné nově vzniklé organizaci zaslala výzvu k provedení první kontroly po více než 20 měsících;

3. zákon č. 589/1992 Sb. v ustanovení § 22 odst. 1, kde je mj. uvedeno:

„Za nesplnění nebo porušení povinností stanovených v ... § 10 větě čtvrté ... může příslušná okresní správa sociálního zabezpečení uložit organizaci nebo malé organizaci pokutu ...“

(V § 10 větě čtvrté je stanoveno:

„Ve lhůtě uvedené v předchozích větách předloží malá organizace příslušné okresní správě sociálního zabezpečení přehled o vyměřovacích základech ...“

Poznámka: Lhůtou je den, který organizace určila pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc.)

Možnost uložení pokuty organizacím, které neplnily stanovenou povinnost, neboť přehledy o vyměřovacích základech předkládaly v pozdních termínech, nevyužily u jedné organizace OSSZ v Jablonci nad Nisou a OSSZ v České Lípě.

B. Organizace

K provedení kontroly NKÚ přímo u plátců pojistného bylo – z celkového počtu 30 175 organizací, které ČSSZ měla k 1. 1. 1999 ve své evidenci – vybráno 30 organizací. Tyto organizace měly ke dni 31. 12. 1998 dluh v celkové výši 409 798 690 Kč. U organizací SEZAM INT., spol. s r. o., Ústí nad Labem a SEPO MODŘICE, spol. s r. o., Modřice nebyla kontrola ukončena předáním kontrolního protokolu, neboť se nepodařilo žádným způsobem navázat se statutárními orgány kontakt. V prvním případě získal NKÚ na OSSZ v Litoměřicích informace zasláné Ministerstvem vnitra a Vězeňskou službou České republiky o tom, že jeden společník zemřel a druhý je ve výkonu vazby; v druhém případě se nepodařilo OSSZ v Brně-venkově doručit organizaci dopis ani prostřednictvím Policie České republiky s tím, že její (podle obchodního rejstříku) jediný jednatel na uvedené adrese nebydlí.

Kontrolované organizace měly 38 443 zaměstnanců ke dni 31. 12. 1999 a 33 891 zaměstnanců ke dni 31. 12. 2000. Na měsíčních přehledech o výši pojistného a vyplacených dávkách, které v roce 1999 a v roce 2000 zasílaly na příslušné DP ČSSZ, uvedly údaje shrnuté do tabulky č. 6.

Tabulka č. 6 – Výše pojistného a dávek nemocenského pojištění

(v Kč)

	1999	2000
Pojistné	2 250 499 683	2 049 385 719
Nemocenské	204 412 090	310 522 332
Podpora při ošetřování člena rodiny	6 288 377	6 376 105
Peněžitá pomoc v mateřství	10 094 984	10 180 567
Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	64 509	20 264
Úhrn dávek	220 859 960	327 099 268
Rozdíl mezi pojistným a vyplacenými dávkami	2 029 639 723	1 722 286 451

Kontrolované organizace však oproti částkám uvedeným v posledním řádku tabulky zaplatily ČSSZ v roce 1999 pouze 1 328 853 298 Kč a v roce 2000 pouze 1 398 116 932 Kč, tedy v roce 1999 méně o 700 786 425 Kč a v roce 2000 méně o 324 169 519 Kč.

Ke dni 30. 9. 2001 ČSSZ měla za kontrolovanými organizacemi pohledávky ve výši 1 643 887 170 Kč. Proti stavu ke dni 31. 12. 1998 vzrostly o 1 234 088 480 Kč.

Při kontrole na DP ČSSZ Brno byl zjištěn případ, kdy v působnosti OSSZ v Blansku došlo ze strany skupiny

osmi osob k opakovanému uzavírání souběžných pracovních poměrů (i tak, že se zaměstnávají navzájem, a jsou tedy ekonomicky propojeny). Bezprostředně po vzniku účasti na nemocenském pojištění jim byla lékařem vystavována potvrzení pracovní neschopnosti, na základě kterých všichni uplatnili nárok na vícenásobnou výplatu nemocenského. Pro podezření, že tyto pracovní právní vztahy nebyly uzavírány s úmyslem naplnit jejich obsah, ale pouze účelově s úmyslem získat výplatu nemocenského z každého uzavřeného pracovního poměru, podalo DP ČSSZ Brno Okresnímu státnímu zastupitelství v Blansku podnět k zahájení trestního stíhání. OSSZ v Blansku v tomto případě vyplatila v letech 1998 až 2000 nemocenské v celkové výši 2 380 944 Kč. Krajský úřad vyšetřování Policie ČR v Brně rozhodl věc odložit, neboť dle jeho názoru nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu. DP ČSSZ Brno podalo proti uvedenému usnesení Policie ČR stížnost, kterou Krajské státní zastupitelství v Brně zamítlo.

Kontrolované organizace nedodržely následující obecně závazné právní předpisy, a to zejména

1. zákon č. 582/1991 Sb. v ustanovení § 21 odst. 1 písm. c), kde je mj. uvedeno:

„Při poskytování peněžitých dávek nemocenského pojištění (dále jen „dávky“) plní organizace, ve kterých se provádí nemocenské pojištění, tyto úkoly...

c) poskytují dávky v případech, kdy je na ně zákonný nárok a ve kterých všechny podmínky pro jejich poskytování nebo výši jsou nesporné; ...“

a vyhlášku č. 143/1965 Sb., o poskytování peněžitých dávek v nemocenském pojištění, v ustanovení § 38, kde je uvedeno:

„Nemocenské se vyplácí ve dnech, které jsou v organizaci stanoveny pro výplatu zálohy na mzdu a doplatku mzdy za uplynulé měsíční období; zúčtuje se při účtování doplatku mzdy za tento měsíc.“

- Československá plavba labská, a. s., Děčín tím, že v kontrolovaném období při výplatě dávek nemocenského pojištění v celkové částce 201 991 Kč nedodržela termín jejich splatnosti uvedený na měsíčních Přehledech o výši pojistného a vyplacených dávkách. V roce 1999 vyplatila za jeden měsíc se zpožděním 9 dnů částku 48 123 Kč, v roce 2000 za tři měsíce se zpožděním 5 až 10 dnů částku 153 868 Kč;
- Voseček – VOS, s. r. o., Hradec Králové tím, že v kontrolovaném období dávky nemocenského pojištění nevyplácela ve dnech, které byly v organizaci stanoveny pro výplatu záloh na mzdu a doplatku mzdy za uplynulé měsíční období, a to přesto, že zaměstnancům na ně vznikl zákonný nárok. V roce 1999 vyplatila za tři měsíce se zpožděním 11 až 47 dnů částku 165 815 Kč, v roce 2000 za jeden měsíc částku 89 411 Kč ve třech termínech se zpožděním 15 až 47 dnů;
- Slévárna Zetor, a. s., Brno tím, že v období prosinec 1999 až září 2000 neposkytovala zaměstnancům dávky nemocenského pojištění, ačkoliv na ně měli zákonný nárok.

Jedná se o nevyplacení dávek v částce 1 179 161 Kč za rok 1999 a v částce 5 658 073 Kč za rok 2000;

- LITES, a. s., Liberec tím, že v roce 1999 a 2000 neplnila úkoly stanovené výše uvedenými ustanoveními, neboť dávky nemocenského pojištění nevyplácela ve dnech, které jsou v organizaci stanoveny pro výplatu zálohy na mzdu a doplatku mzdy za uplynulé měsíční období. Dávky za 10 měsíců roku 1999 vyplácela se zpožděním až 36 dnů, v roce 2000 za 9 měsíců se zpožděním až 40 dnů;
- Slévárna Liberec, a. s., Liberec tím, že v roce 1999 a 2000 neplnila úkoly stanovené výše uvedenými ustanoveními, neboť dávky nemocenského pojištění nevyplácela ve dnech, které jsou v organizaci stanoveny pro výplatu zálohy na mzdu a doplatku mzdy za uplynulé měsíční období. Dávky za jeden měsíc v roce 1999 vyplatila se zpožděním 7 dnů, v roce 2000 za 8 měsíců se zpožděním až 6 dnů;

2. zákon č. 589/1992 Sb.

2.1 v ustanovení § 8 odst. 1, kde je mj. uvedeno:

„Organizace a malá organizace je povinna odvádět i pojistné, které je povinen platit zaměstnanec.“

- Voseček – VOS, s. r. o., Hradec Králové tím, že v pěti měsících roku 1999 ve výši 354 078 Kč a v pěti měsících roku 2000 ve výši 188 291 Kč neodvedla pojistné, které je povinen platit zaměstnanec, a to přesto, že je zaměstnancům z jejich příjmů srazila. Za kontrolované období neodvedla celkem 542 369 Kč;
- ZVU POTEZ a. s., Hradec Králové tím, že v pěti měsících roku 1999 ve výši 2 295 348 Kč neodvedla pojistné, které je povinen platit zaměstnanec, a to přesto, že je zaměstnancům z jejich příjmů srazila;
- CST Metall spol. s r. o., Hostinné tím, že v kontrolovaném období neodvedla pojistné, které je povinen platit zaměstnanec v celkové částce 1 104 307 Kč (v roce 1999 ve výši 594 569 Kč a v roce 2000 ve výši 509 738 Kč), a to přesto, že je zaměstnancům z jejich příjmů srazila;
- TIBA, a. s., Dvůr Králové nad Labem tím, že ve třech měsících roku 1999 ve výši 5 133 166 Kč neodvedla pojistné, které je povinen platit zaměstnanec, a to přesto, že je zaměstnancům z jejich příjmů srazila;
- Grafostroj a. s., Cvikov tím, že neodvedla pojistné za zaměstnance v roce 1999 ve výši 1 393 201 Kč a v roce 2000 ve výši 1 161 752 Kč, tj. celkem 2 554 953 Kč;

2.2 v ustanoveních § 9 odst. 1, 2 a 3, kde je mj. uvedeno:

„Organizace odečte úhrn zúčtovaných dávek nemocenského pojištění od pojistného, které je povinna odvádět, a rozdíl odvede na účet České správy sociálního zabezpečení.“

„Částka pojistného ... se platí za jednotlivé kalendářní měsíce a je splatná v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc.“

„Ve lhůtě uvedené v odstavci 2 předloží organizace České správě sociálního zabezpečení přehled o zúčtovaných dávkách nemocenského pojištění ...“

- Československá plavba labská, a. s., Děčín tým, že v kontrolovaném období neodvedla částku 43 617 970 Kč, která je rozdílem mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění, v termínech určených pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc (z toho v roce 1999 částku 13 166 611 Kč a v roce 2000 částku 30 451 359 Kč);
- Zlatý klas a. s., Mšené Lázně tým, že za celý rok 1999 a za měsíce leden, únor a březen 2000 neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění ve správné výši a v termínech určených pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc. V roce 1999 neodvedla 1 910 755 Kč, v roce 2000 částku 391 444 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 2 302 199 Kč;
- Zemědělské obchodní družstvo Jedlany, Chotoviny tým, že za celý rok 1999 neodvedla částku 1 122 387 Kč a za 8 měsíců roku 2000 odvedla částku 735 509 Kč se zpožděním 1 až 8 dní;
- SUKNO TEXTIL a. s., Humpolec tým, že v 10 měsících roku 1999 odvedla se zpožděním 12 až 180 dní částku 14 022 547 Kč a za dva měsíce v roce 1999 neodvedla částku 3 011 281 Kč vůbec. Za rok 2000 neodvedla částku 13 103 072 Kč, tj. v kontrolovaném období neodvedla celkem 16 114 353 Kč;
- Stavitelství Cimburek, společnost s ručením omezeným, Tábor tým, že za rok 1999 neodvedla částku 1 292 797 Kč a za rok 2000 neodvedla částku 1 042 335 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 2 335 132 Kč;
- ANTONÍN RŮCKL A SYNOVÉ s. r. o. SKLÁRNA VČELNÍČKA tým, že v roce 1999 neodvedla částku ve výši 4 119 130 Kč a v roce 2000 částku 2 555 208 Kč v den určený pro výplatu mezd a dále částky ve výši 1 377 158 Kč za rok 1999 a 3 790 060 Kč za rok 2000, tj. celkem 5 167 218 Kč za kontrolované období, neodvedla vůbec;
- Voseček – VOS, s. r. o., Hradec Králové tým, že v roce 1999 neodvedla částku 528 780 Kč vůbec a úhrady v jednotlivých měsících kontrolovaného období prováděla opožděně;
- ZVU POTEZ a. s., Hradec Králové tým, že v roce 1999 neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění ve výši 6 476 871 Kč;
- CST Metall spol. s r. o., Hostinné tým, že v kontrolovaném období neodvedla v termínech určených pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc částku 3 716 286 Kč, která je rozdílem mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění (v roce 1999 částku 2 158 034 Kč a v roce 2000 částku 1 558 252 Kč);
- TIBA, a. s., Dvůr Králové nad Labem tým, že v roce 1999 neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění ve výši 6 022 036 Kč;
- Pojihlaví, a. s., Němčičky tým, že v kontrolovaném období neodvedla v termínech určených pro výplatu mezd a platů za příslušný měsíc rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění ve výši 9 107 995 Kč (v roce 1999 částku 5 254 218 Kč a v roce 2000 částku 3 853 777 Kč);
- Zbrojovka Brno a. s., Brno tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a dávkami nemocenského pojištění v 8 měsících roku 1999 ve výši 28 470 000 Kč a ve třech měsících roku 2000 ve výši 4 545 000 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 33 015 000 Kč, a rovněž odváděla tento rozdíl později než v den výplaty (např. částku ve výši 3 384 606 Kč za měsíc listopad 1999 uhradila až 31. 1. 2000, tj. se zpožděním 47 dnů);
- Slévárna Zetor, a. s., Brno tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a dávkami nemocenského pojištění v 8 měsících roku 1999 ve výši 17 873 000 Kč a v celém roce 2000 ve výši 23 817 000 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 41 690 000 Kč;
- Grafostroj a. s., Cvikov tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění v roce 1999 ve výši 4 949 822 Kč a v roce 2000 ve výši 3 924 032 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 8 873 854 Kč;
- Továrny textilních potřeb – ELITEX, a. s., Jablonec nad Nisou tým, že neodvedla v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd, rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění v roce 1999 ve výši 9 976 155 Kč a ve výši 5 595 329 Kč v roce 2000, tj. v kontrolovaném období celkem 15 571 484 Kč;
- METAFORM spol. s r. o., Jablonec nad Nisou tým, že rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění za 10 měsíců roku 1999 ve výši 3 399 113 Kč a v roce 2000 ve výši 3 138 197 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 6 537 310 Kč, neodvedla v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd;
- Nemocnice s poliklinikou Česká Lípa tým, že v roce 1999 neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění ve výši 4 147 617 Kč v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd;
- LITES, a. s., Liberec tým, že rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění neodvedla v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd, v roce 1999 ve výši 16 687 438 Kč a v roce 2000 ve výši 17 106 103 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 33 793 541 Kč;
- Slévárna Liberec, a. s., Liberec tým, že rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění neodvedla v den, který je v organizaci určen pro výplatu mezd za příslušný měsíc, a to za 9 měsíců roku 1999 ve výši 9 513 053 Kč a ve výši 10 713 346 Kč v roce 2000, tj. v kontrolovaném období celkem 20 226 399 Kč;
- VÁLCOVNY PLECHU, a. s., Frýdek-Místek tým, že v období roku 1999 a 2000 neodváděla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění, který je splatný v den určený pro výplatu mezd a platů. Za rok 1999 neodvedla 45 223 498 Kč a za rok 2000 částku 37 549 515 Kč, tj. celkem 82 773 013 Kč;

- VÍTKOVICE, a. s., Ostrava-Vítkovice tým, že v kontrolovaném období odvedla, včetně úhrad splátek, částky nižší, než je rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění. V roce 1999 neodvedla 398 868 167 Kč a v roce 2000 částku 120 909 908 Kč, tj. celkem 519 778 075 Kč;
- NOVÁ HUŤ, a. s., Ostrava-Kunčice tým, že odváděla částky nižší, než je rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění. Za období září až prosinec 1999 odvedla méně celkem o 118 112 895 Kč a za leden 2000 méně o 57 153 187 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 175 266 082 Kč. V kontrolovaném období odváděla jednotlivé částky se zpožděním až 10 měsíců;
- FERRUM a. s., Frýdlant nad Ostravicí tým, že v období roku 1999 a 2000 neodváděla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění, který je splatný v den určený pro výplatu mezd a platů. Za rok 1999 neodvedla 5 039 337 Kč a za rok 2000 částku 1 172 448 Kč, tj. celkem 6 211 785 Kč;
- Báňské stavby Most, a. s., Most tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění v roce 1999 ve výši 1 296 111 Kč a v roce 2000 ve výši 543 203 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 1 839 314 Kč, a tím, že při odvodu částek za jednotlivé kalendářní měsíce kontrolovaného období nedodržovala den splatnosti;
- JOVA, podnikatel Václav Hlaváč, Lom u Mostu tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění v roce 1999 ve výši 393 575 Kč a v roce 2000 ve výši 366 973 Kč, tj. celkem 760 548 Kč;
- Duchcovská obchodní společnost vrtná a geologický průzkum, s. r. o., Osek u Duchcova tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a dávkami nemocenského pojištění v 6 měsících roku 1999 ve výši 2 537 231 Kč a v 6 měsících roku 2000 ve výši 3 103 773 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 5 641 004 Kč, a tím, že při odvodu částek za jednotlivé kalendářní měsíce kontrolovaného období nedodržovala den splatnosti;
- TESAS – Teplická strojírna, a. s., Teplice tým, že neodvedla rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění v roce 1999 ve výši 13 801 174 Kč a v roce 2000 ve výši 15 471 203 Kč, tj. v kontrolovaném období celkem 29 272 377 Kč, a tím, že při odvodu částek za jednotlivé kalendářní měsíce kontrolovaného období nedodržovala den splatnosti.

III. Vyhodnocení

Provedenou kontrolní akcí bylo zjištěno, že pohledávky ČSSZ za plátcí pojistného se v celé České republice zvýšily z 39,85 miliard Kč ke dni 31. 12. 1998 na 55,85 miliard Kč ke dni 31. 12. 2000, tj. vzrostly na 140,1 %.

K nárůstu pohledávek dochází zejména z těchto důvodů:

- Neplněním povinností stanovených obecně závaznými právními předpisy upravujícími nemocenské pojištění, a to zejména organizacemi, které neodvádějí včas anebo vůbec rozdíl mezi pojistným na sociální zabezpečení a zúčtovanými dávkami nemocenského pojištění.
- Stanoveným způsobem výpočtu penále, kdy jeho běh končí až dnem zániku organizace (pro ČSSZ je tímto dnem den odhlášení posledního zaměstnance); penále však narůstá před tímto dnem i po vstupu organizace do likvidace nebo prohlášení konkursního či vyrovnávacího řízení na její majetek. Byly zjištěny případy, kdy výše penále od data konkursu do data kontroly vzrostla až o 100 %. Vzhledem k tomu, že pohledávky přihlášené do konkursního řízení nejsou mnohdy uspokojovány ani částečně, je tento způsob nárůstu penále jen nárůstem výše pohledávek vykazovaných ČSSZ v podkladech pro sestavení státního rozpočtu. Lze je označit za pouze fiktivní, zkreslující příjem státního rozpočtu v příštím období.
- Od 1. 1. 1998 byla zákonem č. 253/1997 Sb. provedena novelizace zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, od které se očekávalo zlepšení platební morálky. Vzhledem k tomu, že aplikace nové právní úpravy se omezuje na postih jen některého chování plátců (musí být prokázán úmysl), není obava z trestního postihu dosud pro plátce motivující.

Vyplácení dávek nemocenského pojištění, a tím zároveň čerpání prostředků státního rozpočtu, je nepříznivě ovlivňováno i uplatňováním vícenásobného nároku na nemocenské při vzájemném zaměstnávání občanů.

Z výsledků kontrolní akce se jeví účelné provést některé legislativní úpravy, zejména

- doplnit § 104ch odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. o podmínky, při jejichž splnění je možno prominout penále;
- doplnit v § 20 zákona č. 589/1992 Sb. ustanovení o ukončení běhu penále dnem vstupu plátce pojistného do likvidace či zahájení řízení o konkursu nebo vyrovnání.